

Quick Scan Data Delen

Deze notitie beschrijft de bevindingen van een quick scan naar het thema data delen, en meer specifiek het initiatief International Data Spaces.

Aanleiding en context

Bureau Forum Standaardisatie heeft op verzoek van EZK een quick scan uitgevoerd naar data delen, meer specifiek naar het initiatief [International Data Spaces](#) (IDS). Deze quick scan heeft zich beperkt tot een initiële verkenning naar IDS, gericht op toepasbaarheid in het publieke domein en volwassenheid van IDS als standaard.

Data delen als actueel thema

Data delen is een thema dat om steeds meer aandacht vraagt. In verschillende sectoren zijn er zogenaamde datadeelinitiatieven actief. Voorbeelden zijn iSHARE in de logistieke sector, JoinData in de agrisector, en MedMij in de zorgsector. InnoPay heeft in 2018 in opdracht van EZK een [onderzoek uitgevoerd](#) naar deze en andere datadeelinitiatieven. Dit onderzoek bevestigt dat de huidige 'infrastructuur' voor het op schaal en gestructureerd delen van data nog niet op orde is. Belemmeringen voor datadelen zijn vooral bewustwording en er zijn diverse technische-, juridische- en operationele belemmeringen. In het onderzoek wordt geadviseerd om een datadeelcoalitie op te zetten die kennis gaat delen en het voorstel gedaan om een generiek afsprakenstelsel voor datadeelinitiatieven op te zetten vanuit de markt waarmee de belemmeringen voor met name het MKB kunnen worden opgelost. EZK is hier mee aan de slag gegaan vanuit het programma Data Delen.

Data delen gaat namelijk niet vanzelf. Data kan voor andere partijen wellicht meer waard zijn dan voor de partij die de data creëert. De maker van de data is wellicht niet bereid om data te verstrekken als de data tegen hem gebruikt kan worden. Als data providers en data gebruikers voor iedere transactie afzonderlijk afspraken moeten maken is dit niet efficiënt.

Infrastructuur voor datadelen

EZK heeft het Forum Standaardisatie specifiek te kijken naar IDS. Wat EZK aanspreekt in deze 'architectuur' voor data delen zijn de beloften van 'grip op data', 'veilig data delen', en dat het een 'open architectuur' is waarbij gebruik wordt gemaakt van open standaarden. TNO – kennishub voor IDS in Nederland – gaf in gesprek aan dat er niets anders is dat internationaal gezien zoveel draagvlak heeft, en waar principes van datasoevereiniteit (zeggenschap over data) goed in geborgd zijn. Zij erkennen echter wel aan dat de technologie nog niet volwassen is.

International Data Spaces

International Data Spaces is een gedecentraliseerd, peer-to-peer-netwerk, een virtuele 'data space' die de veilige uitwisseling en de eenvoudige koppeling van gegevens in bedrijfsecosystemen ondersteunt op basis van standaarden en gemeenschappelijke afspraken.

IDS brengt de deelnemers van gegevensuitwisseling samen in een betrouwbare, beveiligde en gecontroleerde 'data space'. Elke deelnemer en elk onderdeel in dit netwerk is gecertificeerd en kan worden geïdentificeerd als een zekere entiteit. Certificering waarborgt de toepassing van algemeen geaccepteerde veiligheidsstandaarden en –mechanismen. De deelnemers in de data space zijn verplicht om zowel de algemene omgangsregels als de vereisten die data providers stellen aan het gebruik van hun data te respecteren. IDS levert de technologie om dit op technisch niveau te implementeren en te beheersen.

Gegevensbeveiliging en datasoevereiniteit zijn de essentiële kenmerken van IDS. Gegevenseigenaren houden altijd de controle over hun gegevens en kunnen ook voldoen aan hun eigen normen voor gegevensbeveiliging. De gegevens blijven bij hun aanbieder en worden op verzoek veilig uitgewisseld. Ze worden alleen uitgewisseld als ze worden opgevraagd door gecertificeerde, betrouwbare partners. Indien nodig worden de gegevens zelf niet uitgewisseld, maar worden analyseprocedures op de gegevens toegepast, waarna alleen de resultaten daarvan worden uitgewisseld.

Datasoevereiniteit wordt gedefinieerd als het vermogen tot volledige zelfbeschikking van een natuurlijke persoon of rechtspersoon met betrekking tot zijn of haar gegevens. Dat wil zeggen, om exclusief en soeverein te beslissen over het gebruik van zijn of haar gegevens (als een economisch middel). Het International Data Spaces-initiatief stelt een referentiearchitectuurmodel voor deze specifieke capaciteit en aanverwante aspecten voor, inclusief vereisten voor veilige en vertrouwde gegevensuitwisseling in zakelijke ecosystemen.

Unieke aspecten die IDS belooft te regelen zijn onder meer:

- Gedistribueerd data delen: data deling kan peer-to-peer plaatsvinden zonder afhankelijkheid van centrale platformen
- Data usage control: de aanbieder van data bepaalt wie onder welke voorwaarden wat mag doen met data
- Data provenance tracking: de herkomst van gegevens kan door de gebruiker van data worden nagegaan

Volwassenheid en praktische toepasbaarheid

IDS belooft veel, maar dient zich nog wel te transformeren van een mooie marketingpitch tot praktisch bewezen nut. Het beeld dat is gevormd aan de hand van gesprekken met o.a. EZK, InnoPay, en de presentaties en gesprekken tijdens de IDSA conferentie – is dat IDS nog niet volwassen is, en zich nog moet bewijzen in de praktijk voordat het Forum Standaardisatie hier een concreet handelingsperspectief aan kan verbinden:

- De use cases zijn vaak sterk sector-gebonden
- de semantiek moet per databron bepaald worden, wat vereist dat data-ecosystemen hier ook in gaan standaardiseren
- in een developer sessie tijdens een conferentie over IDS medio 2019 bleek nog behoefte aan consolidatie van de diverse implementaties van 'IDS connectors' (de technische koppelvlakken)

In dit vroege stadium wordt in verschillende sector-gebonden ecosystemen mogelijk het wiel opnieuw uitgevonden, wat als risico heeft dat er weer diverse 'profielen' gaan ontstaan op de specificatie, wat interoperabiliteit weer lastiger maakt.

In use cases die worden gepitched bestaan overheidspartijen als (potentieel) actor in datadeel-ecosystemen gezien, maar het beeld is dat dit vooral papieren use cases zijn, en dat er in de praktijk nog geen echt gebruik wordt gemaakt van IDS. Omdat de International Data Spaces Association (IDSA) zich vooral richt op de potentie van datadeling voor de data economie, het te gelde maken van data, is de rol van overheidspartijen in de use cases meestal beperkt tot potentiële afnemer van data om aan bepaalde wettelijke verplichtingen te voldoen.

Rol van de overheid t.a.v. data delen:

De overheid is vaak zwart-wit als het gaat om data delen: of data wordt helemaal open gedeeld, bijvoorbeeld in de vorm van open data en vrij toegankelijke API's, of data wordt helemaal niet gedeeld. Nadenken over gecontroleerd data delen op basis van voorwaarden, met de concepten van datasoevereiniteit, kan inspirerend werken om meer de grijze gebieden op te zoeken.

De overheid zou op diverse manieren om kunnen gaan met data delen en datadeelinitiatieven:

- Als afnemer van data vanuit een datadeelinitiatief [*participeren*]
- Als leverancier van data binnen een datadeelinitiatief [*participeren*]
- Als organisator van een datadeelinitiatief (evt. overheidsintern) [*de technologie zelf actief inzetten*]
- Als promotor van datadeelinitiatieven [*gebruik van de technologie stimuleren*]

Handelingsperspectief

Het Forum heeft tot taak om te adviseren over interoperabiliteit en veilige en betrouwbare elektronische uitwisseling en (her)gebruik van gegevens tussen overheidsorganisaties en bedrijven, tussen overheidsorganisaties en burgers en tussen overheidsorganisaties onderling. Gezien standaarden rond datasoevereiniteit nog niet tot volledige wasdom zijn gekomen zou een eventuele verdere rol van het Forum beperkt blijven tot het aanjagen van ontwikkelingen op het gebied van generieke standaarden rondom data delen.

EZK ziet afsprakenstelsels en 'trust schemes' als ontwikkeling waar het Forum Standaardisatie iets mee kan. Ook ziet EZK het Forum Standaardisatie als mogelijke aanjager van standaarden en technologieën rondom data delen en datasoevereiniteit. Forum Standaardisatie zou overheidspartijen bij elkaar kunnen brengen om architecturen zoals IDS te laten valideren, en de sterke en zwakke punten en praktische toepasbaarheid te duiden.

De quick scan heeft vooralsnog geen nader beeld opgeleverd over de actuele toepasbaarheid binnen de overheid in combinatie met welke overheidsorganisaties daarover verbonden zouden kunnen worden

EZK is uitgenodigd haar visie op data delen, en de rol van het Forum Standaardisatie ten aanzien van dit thema, toe te lichten in het Forum Standaardisatie.

Meer over International Data Spaces

- <https://www.internationaldataspaces.org/our-approach/>
- <https://www.tno.nl/nl/tno-insights/artikelen/gemakkelijk-en-gecontroleerd-data-delen-via-ids/>